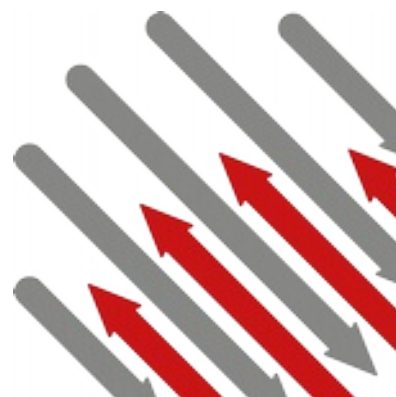

Materiał edukacyjny TRZY FILMY O DŁUGACH KRAJÓW POŁUDNIA - OMÓWIENIE

Ekonomiczna edukacja globalna

Materiał powstał w ramach projektu: „Ekonomiczna edukacja globalna o zadłużeniu. Wszyscy mamy długi: duzi, mali, na Północy i Południu”.

Zakres problemowy: ekonomiczna edukacja globalna

Typ materiału: materiał edukacyjny

Autorka: Aleksandra Wardak

Wprowadzanie

Kraje, tak jak i ludzie, aby mogły się rozwijać, potrzebują pieniędzy. Mogą je pozyskiwać w różny sposób np. poprzez pobieranie podatków czy sprzedaż obligacji. Jednakże kraje ubogie zmagają się z wieloma przeszkodami, które utrudniają im pozyskanie środków, niezbędnych do realizacji działań służących rozwojowi.

Jedną z przyczyn są koszty związane z zadłużeniem - chodzi o spłatę długów i odsetek, co skutkuje istotnym obniżeniem wydatków na kluczowe usługi publiczne, takie jak edukacja, służba zdrowia czy odpowiednia infrastruktura komunikacyjna. Problemem jest też często, presja międzynarodowych instytucji finansowych (takich jak Bank Światowy (BŚ), czy Międzynarodowy Fundusz Walutowy (MFW)), aby kraje te poddały się proponowanym przez nie reformom, które często prowadzą do pogorszenia sytuacji, zamiast do jej poprawy.

Problem zadłużenia to kwestia bliska, tak krajom globalnego Południa, jak i globalnej Północy. Zadłużeni są pojedynczy ludzie, instytucje a nawet państwa. Na świecie praktycznie nie ma już krajów bez długów. Państwa mają zobowiązania wobec swoich obywateli, innych krajów i światowych organizacji finansowych.

Prawie 90 proc. zadłużenia światowego należy do 49 krajów. Największy udział w tych długach notują: Stany Zjednoczone (31 proc. globalnego długu), Japonia (17 proc.), Chiny (9,8 proc.), Włochy (4 proc.), Francja (3,9 proc.). Obok nich, również w bilionach dolarów liczone są długi Niemiec, Wielkiej Brytanii i Hiszpanii. Należy zauważyć, że wzrost długów krajów rozwiniętych odbija się na krajach najbiedniejszych i o tym warto pamiętać. Gdy weźmiemy pod uwagę dług kraju do jego PKB, wśród najbardziej zadłużonych krajów znajdują się: Japonia (zadłużenie na poziomie 237,1 proc. PKB), Sudan (212,2 proc.) i Grecja (184,9 proc.).

Jeśli myślisz, że Polski problem zadłużenia nie dotyczy – myślisz się bardzo. Jak czytamy w artykule autorstwa Piotra Rosika: „Polska nie jest wolna od zagrożenia nadmiernego zadłużenia”¹. Udział Polski w zadłużeniu światowym, o którym wspomniane jest powyżej, wynosi 0,4 proc.

Zadłużenie jest poważnym problemem, który w istotny sposób wpływa na życie ludzi na całym świecie, a w szczególności tych, którzy żyją w krajach globalnego Południa (krajach rozwijających się). Ma konkretne, negatywne przełożenie na efektywność współpracy rozwojowej, zagraża realizacji [Celów Zrównoważonego Rozwoju](#) i praw człowieka. Długi zagraniczne są jednym z głównych problemów państw ubogich. Pomyśl, w jaki sposób np. [Ghana](#) może się rozwijać, jeśli 55,8% budżetu tego kraju zabiera spłata zadłużenia?

Problem ten jest znany od dawna, w ostatnich latach znowu narasta, a obecnie przybrał już rozmiar kryzysu, wymagającego pilnego rozwiązania. Odnosząc się do danych z raportu „Global Sovereign Debt Monitor”, [erlassjahr.de](#) i [Misereor](#), 2019, ze 154 krajów objętych badaniem, prawie 80 procent jest zadłużonych krytycznie, a 17 krajów jest niewypłacalnych. To liczby, ale za nimi kryją się konkretne historie ludzi takich, jak ty i ja.

1 [Rosik, Piotr \(2018\). Nadszedł czas na redefinicję pojęcia długu publicznego \[w:\] \[obesrwatorfinansowy.pl\]\(#\), 06.07.2018](#)

Jeśli myślimy o poprawie życia osób z krajów globalnego Południa, jeśli przeznaczamy pieniądze na współpracę rozwojową² jako państwo, lub jako jednostki przekazujemy fundusze na pomoc, nie możemy ignorować problemu zadłużenia. Na problem nierówności i ubóstwa na świecie oraz kwestię jego rozwiązania, należy spojrzeć systemowo, a nie przez pryzmat wybranych mechanizmów czy procesów. Problem zadłużenia jest ważnym elementem tego systemu!

„Gdy wybucha kryzys dłużny, zazwyczaj wini się dłużników. Pożyczali za dużo. Jednak wierzyciele są winni w równym stopniu – udzielali zbyt wielu nierozsądnych kredytów. To oni powinni być ekspertami od zarządzania ryzykiem i w tym sensie odpowiedzialność spoczywa także na nich. Ryzyko upadłości albo restrukturyzacji długu zmusza wierzycieli, by uważniej podejmowali swoje decyzje kredytowe.”³

Dłużników oskarża się o niezaradność, lenistwo, czasem wręcz o głupotę; zaś w przypadku wierzycieli nie uwzględnia się bardzo często działania w złej wierze, czy błędnych decyzji.

2 Polska na program współpracy rozwojowej przekazała w 2018 roku 0,14% dochodu narodowego brutto.

3 [Stiglitz, Joseph \(2013\). Sępy zwyciężyły z dłużnikami \[w:\] obesrwaterfinansowy.pl, 10.09.2013.](http://obesrwaterfinansowy.pl)

Cykl filmów „Czego nie wiecie o długach na świecie”

Pytania problemowe do filmów:

- Czy długi zawsze i bezwarunkowo trzeba spłacać? Czy, a jeśli tak, to dlaczego, niektórych długów nie da się spłacić?
- Co to znaczy „sprawiedliwy dług”? Jakie musi spełniać warunki?

Pytania problemowe do filmu: „Rozwiązanie jest możliwe”:

1. Spróbuj wcielić się w postać Prezydent Braksyku: Marii Martinez, która staje przed dylematem: spłata długu, czy dbanie o społeczeństwo swojego kraju? Jakie myśli mogą pojawić się w jej głowie?
2. Co czujesz i co myślisz, kiedy dowiadujesz się, że o przyszłości zadłużonego kraju decydują wierzyciele, a nie dopuszcza się do rozmów przedstawicieli zadłużonego państwa?
3. Jakie podstawowe usługi publiczne, Twoim zdaniem, są kluczowe dla dobrego funkcjonowania społeczeństwa i dlaczego?
4. Jak sądzisz, czy zaproponowane w filmie rozwiązanie problemu długów jest dobre? Czy ma jakieś wady? Jeśli tak, to jakie? Zaproponuj własne rozwiązanie.
5. Jak myślisz, dlaczego kraje bogate bojkotują pomysł wprowadzenia mechanizmu, rozwiązywanego problemu zadłużenia, zaproponowanego w filmie?

Pytania problemowe do filmu: „Ta historia się powtarza”:

1. Po obejrzeniu filmu i zapoznaniu się z pojęciem „ubóstwo” ze słowniczka poniżej, wskaż różnice między konsekwencjami zadłużenia dla społeczeństw w krajach takich jak np. Grecja i Ghana? Co to dla Ciebie oznacza?
2. Jak rozumiesz stwierdzenie: „Kryzysu się nie rozwiązuje ale finansuje”? Jakie fragmenty filmu uzasadniają to stwierdzenie?
3. Co sądzisz o tym, że to wierzyciele i posiadający władzę decydują o tym, co należy zrobić z kryzysem zadłużenia, a dłużnik i niezależni eksperci nie są włączeni w ten proces? Kto i dlaczego powinien o tym decydować? Na jakich zasadach?
4. Co to znaczy uczciwe oddłużenie?

Pytania problemowe do filmu: „Dajmy szansę zadłużonym”:

1. Jak rozumiesz prawo do godnego życia? Co to znaczy „godne życie”?
2. Jakie sytuacje mogą utrudnić państwu spłatę długu? Czy, a jeśli tak, to w jaki sposób można się przed nimi zabezpieczyć lub zminimalizować ich negatywny wpływ?
3. Wskaż jakie konsekwencje krótko- i długofalowe ma cięcie wydatków na usługi publiczne.
4. Jakie możliwości wpływu, na decyzje polityków i kierunki zmian na świecie, mają obywatele/obywatelski i społeczeństwo? Co możesz w tej sprawie sam/sama zrobić?

Słowniczek pojęć i skrótów występujących w filmach

Dług niespełniony przez dłużnika obowiązek świadczenia (pieniężnego lub rzeczowego) na rzecz wierzyciela.

Dłużnik to osoba fizyczna lub prawna (szczególną osobą prawną jest Skarb Państwa), która zaciągnęła dług u swojego wierzyciela. Ma ona obowiązek spełnienia określonego świadczenia, zazwyczaj spłaty długu w formie pieniężnej na zasadach określonych w umowie.

Europejski Bank Centralny (EBC) (ang. *European Central Bank; ECB*) to bank centralny strefy EURO, który współpracuje z krajowymi bankami centralnymi wszystkich państw Unii Europejskiej (UE) i koordynuje ich współpracę. Zarządza euro, utrzymuje stabilność cen i prowadzi politykę pieniężną i gospodarczą UE.

Europejski Bank Odbudowy i Rozwoju (EBOiR) (ang. *European Bank for Reconstruction and Development; EBRD*) to międzynarodowa instytucja finansowa. Liczy 66 członków (z czego 64 to państwa, dwie pozostałe to Europejski Bank Inwestycyjny (EBI) i Unia Europejska (UE)). Każdy członek tej instytucji jest kredytodawcą, a 34 państwa członkowskie są również kredytobiorcami. Instytucja ta promuje rozwój sektora prywatnego oraz gospodarkę rynkową w państwach przechodzących transformację gospodarczą i ustrojową.

Fundusze sępie to rodzaj funduszy inwestycyjnych, które strategię pomnażania środków swoich klientów realizują poprzez zakup papierów wartościowych (obligacje) firm lub państw, co do których istnieją obawy, że są niewypłacalne. Fundusze sępie kupują te papiery tanio, a następnie za wszelką cenę próbują zrealizować duży zysk, domagając się spłaty, nawet w przypadku bankructwa emitenta obligacji.

Funkcje państwa to inaczej całokształt działalności w ważnych dla społeczeństwa strefach życia.

Wewnętrzna – obejmuje działania, które mają zagwarantować bezpieczeństwo i ład w kraju oraz rozwój społeczeństwa jako wspólnoty. Realizuje się ona poprzez działalność: prawodawczą (prawo państwowe); porządkową; administracyjną (zarządzanie określonymi dziedzinami życia publicznego); socjalną (m. in. zapewnienie minimum egzystencji obywatelom i obywatelkom, walka z bezrobociem oraz starania o poprawę warunków pracy); kulturalną (m. in. wspieranie rozwoju oświaty i kultury, badań naukowych, ochrona dziedzictwa kulturowego i zabytków, promocja kultury za granicą); gospodarczo-organizatorską (oddziaływanie na gospodarkę, promowanie na zewnątrz, stwarzanie warunków dla jej rozwoju); wychowawczą (upowszechnianie pewnych wartości i postaw w społeczeństwie). **Zewnętrzna**, jej celem jest zapewnienie suwerenności i bezpieczeństwa zewnętrznego, kształtowanie i utrzymywanie dobrych relacji z innymi państwami i organizacjami międzynarodowymi, budowanie pozycji i roli państwa na arenie międzynarodowej. Realizuje się ona poprzez: służby dyplomatyczne i siły zbrojne.

Należy mieć świadomość, że zakres i sposób realizowanych funkcji będą się różnić w zależności od cech państwa (m. in. ustroju i modelu gospodarki).

Grupa G7 to nieformalne forum (nie organizacja, nie posiada bowiem siedziby, struktury, budżetu ani lidera), skupiające przywódców krajów, będących największymi potęgami gospodarczymi na świecie (nie jest to ścisłe stwierdzenie, patrz: Chiny, Brazylia, Indie). Obecnie w jej skład wchodzi: Francja, Japonia, Niemcy, Stany Zjednoczone, Wielka Brytania, Włochy oraz Kanada. To swoista platforma służąca określeniu m. in. reakcji na globalne wyzwania. Przywódcy państw należących do G7 oraz przedstawiciele Unii Europejskiej (przewodniczący Rady Europejskiej i przewodniczący Komisji Europejskiej) spotykają się co roku na szczytach polityczno-gospodarczych. Porozumienia wypracowywane przez członków G7 nie są prawnie wiążące lecz

mimo to mają silne oddziaływanie polityczne. Posiadają rzeczywisty wpływ na sytuację na świecie.

Klub Paryski (*ang. Paris Club*) to nieformalna grupa państw-wierzycieli (państw bogatych), złożona z 22 członków stałych (Australia, Austria, Belgia, Brazylia, Dania, Federacja Rosyjska, Finlandia, Francja, Hiszpania, Holandia, Irlandia, Izrael, Japonia, Kanada, Korea Południowa, Niemcy, Norwegia, Stany Zjednoczone Ameryki, Szwajcaria, Szwecja, Włochy, Wielka Brytania). Inni oficjalni wierzyciele mogą również aktywnie uczestniczyć w sesjach negocjacyjnych lub w comiesięcznym „Tour d'Horizon”, pod warunkiem uzyskania zgody stałych członków i państwa-dłużnika. Oprócz tych dwóch grup, podczas negocjacji, mogą być obecni obserwatorzy (1. przedstawiciele międzynarodowych instytucji finansowych/ multilateralnych banków rozwoju; 2. stali członkowie bez roszczeń lub nie będący wierzycielami danego kraju; 3. przedstawiciele krajów niebędących członkami Klubu Paryskiego, którzy mają roszczenia wobec zainteresowanego kraju dłużnika, ale nie są w stanie podpisać umowy Klubu Paryskiego jako uczestnicy ad hoc, pod warunkiem że członkowie stali i kraj będący dłużnikiem wyrażą zgodę na ich obecność), którzy jednakże nie mogą brać w nich aktywnego udziału tzn. uczestniczą oni w spotkaniu negocjacyjnym, ale nie w samym procesie negocjowania, nie podpisują też umowy, która formalizuje wynik negocjacji.

Celem działania grupy jest wypracowywanie rozwiązań problemów spłaty zadłużenia państw, które zaciągnęły pożyczki u jej członków, m. in. poprzez restrukturyzację zadłużenia lub częściowe jego umorzenie; dotyczy wyłącznie długów sektora publicznego, gwarantowanych przez państwa. Klub współpracuje m. in. z Międzynarodowym Funduszem Walutowym (MFW) i Bankiem Światowym (BS).

Kraje globalnego Południa to przyjęta umownie nazwa tzw. *krajów rozwijających się*, które głównie znajdują się na południowej półkuli. Mieszka w nich, według różnych szacunków, pona 2/3 ludności świata. Określenie to, tak samo jak *kraje rozwijające się* nie jest określeniem precyzyjnym – nie wszystkie te kraje leżą bowiem na południu, zaś część krajów tam leżących nie należy do tej kategorii (np. Nowa Zelandia, czy Australia). Jeśli chodzi o pojęcie *kraje rozwijające się* to nie oddawało ono również rzeczywistości w sposób zadowalający, bowiem część tych państw nie tylko nie rozwija się (stagnacja) ale wręcz przeżywa regres. O podziale na kraje globalnego Południa i Północy decyduje poziom ubóstwa ich mieszkańców.

Kraje globalnej Północy to przyjęta umownie nazwa tzw. *krajów rozwiniętych/bogatych*, bowiem przeważnie znajdują się na północ od krajów biedniejszych.

Kryzys finansowy to sytuacja w której zachodzą poważne zakłócenia na rynku finansowym, objawiające się gwałtownym pogorszeniem większości wskaźników finansowych: znacznym spadkiem cen aktywów (ziemi, nieruchomości, akcji), niedostateczną płynnością lub niewypłacalnością rynkowych podmiotów, spadkiem produkcji lub jego pogłębieniem, upadkiem instytucji finansowych. Rodzaje kryzysów finansowych: 1) kryzys walutowy (istotne obniżenie wartości pieniądza, będące skutkiem gwałtownego spadku jego kursu i rezerw, poprzedzone utratą zaufania inwestorów rynków finansowych do danej waluty); 2) kryzys bankowy (przeważająca część sektora bankowego traci wypłacalność); 3) kryzys zadłużenia (kraj nie jest w stanie obsługiwać zadłużenia rządowego lub prywatnego).

Międzynarodowy kryzys finansowy to sytuacja, gdy zaburzenia te przekraczają granice narodowe, zakłócając zdolność rynków do alokowania (podziału, przyporządkowania) kapitału w skali międzynarodowej. Warto wspomnieć o pojęciu 'globalnych kryzysów finansowych', których źródłem są m. in. procesy globalizacyjne czy też zmiana rozkładu sił gospodarczych na świecie i towarzyszące im narastające globalne nierównowagi.

Kryzys zadłużenia państwa to takie obciążenie finansów publicznych spłatami zadłużenia, które drastycznie ogranicza racjonalne wykorzystanie budżetu państwa. W takiej sytuacji państwo nie jest w stanie spłacić zaciągniętych zobowiązań. Często powiązany z kryzysem ekonomicznym, jaki dotknął kraj.

Międzynarodowy Fundusz Walutowy (MFW) (ang. *International Monetary Fund; IMF*) jest międzynarodową instytucją finansową w ramach ONZ, której członkami jest 189 krajów. Jej cele to: wspieranie międzynarodowej współpracy walutowej; wspieranie wzrostu handlu światowego; przyczynianie się do stabilności kursów walutowych; wspieranie systemu płatności międzynarodowych; udzielanie pomocy finansowej krajom doświadczającym problemów w zrównoważeniu bilansu płatniczego. Główną misją tej instytucji jest zapewnienie stabilności międzynarodowego systemu walutowego, którą realizuje przede wszystkim w ramach dwóch podstawowych obszarów działalności: nadzorczej i kredytowej.

Organizacja Narodów Zjednoczonych (ONZ) (ang. *United Nations Organization; UNO*) to międzynarodowa organizacja zrzeszająca 193 kraje. Jest platformą współpracy na rzecz pokoju i bezpieczeństwa na świecie, rozwijania dobrych relacji między narodami. Ponieważ skupia prawie wszystkie państwa świata jest dobrym forum uzgadniania działań, będących odpowiedzią na globalne wyzwania, w założeniu pozwala także skoordynować wysiłki międzynarodowe w sytuacjach nadzwyczajnych. Działa na rzecz postępu społecznego, lepszych standardów życia i praw człowieka.

Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (ang. *Organisation for Economic Co-operation and Development; OECD*) to międzynarodowa, międzyrządowa organizacja gospodarcza, skupiająca 36 wysoko rozwiniętych państw (od Ameryki Północnej i Południowej po Europę i region Azji i Pacyfiku). Organizacja ta wymusza systematyczną wymianę informacji i ocen między członkami, wzajemne konsultacje oraz uzgadnianie kierunków polityki gospodarczej i społecznej. Prowadzi prace badawcze oraz koncepcyjne, skupiające się na najważniejszych zagadnieniach społecznych oraz gospodarczych. Jej publikacje należą do najbardziej oczekiwanych raportów na temat perspektyw gospodarki światowej oraz sytuacji ekonomicznej poszczególnych krajów. Od 1996 roku Polska należy do OECD.

Osoba fizyczna to prawne (prawo cywilne) określenie człowieka, od urodzenia do śmierci.

Postępowanie upadłościowe to pojęcie z zakresu ekonomii i prawa określające procedurę, regulującą zasady wspólnego dochodzenia roszczeń wierzycieli od niewypłacalnych dłużników. Naczelną zasadą postępowania upadłościowego jest prowadzenie go w taki sposób, aby roszczenia wierzycieli mogły zostać zaspokojone w jak najwyższym stopniu, uwzględniając jednocześnie dobro i sytuację dłużnika.

Trojka to termin używany, szczególnie w mediach, do określenia grupy decyzyjnej, utworzonej w celu nadzorowania programów pomocowych dla pogrążonych w kryzysie państw strefy EURO. W skład 'trojki' wchodzi przedstawiciele Komisji Europejskiej (KE), Europejskiego Banku Centralnego (EBC) oraz Międzynarodowego Funduszu Walutowego (MFW).

Ubóstwo to pojęcie ekonomiczne i socjologiczne oznaczające stały brak dostatecznych środków materialnych na zaspokojenie potrzeb jednostki/społeczności, w szczególności w zakresie jedzenia, schronienia, ubrania, transportu oraz podstawowych potrzeb kulturalnych i społecznych. Brak ten istotnie ogranicza możliwości, wybory i szanse rozwojowe jednostki/społeczności m. in. w zakresie: długiego, zdrowego, twórczego życia; wolności; godności; szacunku.

Pojęcie ubóstwa zależy od kontekstu, w jakim znajduje się dana jednostka/społeczność. W krajach globalnego Południa ubóstwo jest przyczyną głodu, wysokiej śmiertelności noworodków, niskiej dostępności edukacji, w krajach globalnej Północy odnosi się do poziomu życia, który w danym społeczeństwie jest uznawany za gorszy niż minimalnie godny.

Umorzenie długu to inaczej zwolnienie dłużnika z obowiązku świadczenia (pieniężnego lub rzeczowego) na rzecz wierzyciela. Skutkiem jest wygaśnięcie zobowiązania, co oznacza, że wierzyciel nie ma już prawa do żądania zwrotu długu.

Upadłość to pojęcie prawne i ekonomiczne. Oznacza instytucję prawną gospodarki rynkowej, która powinna gwarantować poszanowanie praw wierzycieli (oraz chronić prawa dłużnika) i efektywną alokację środków. W ujęciu ekonomicznym można ją utożsamić z brakiem spłaty

zobowiązań (długów), przy jednoczesnym braku perspektyw poprawy sytuacji ekonomicznej dłużnika.

Usługi publiczne to usługi wykonywane w ramach działania państwa, skierowane do wszystkich obywateli i obywaterek. W odróżnieniu od innego rodzaju usług charakteryzuje je (w założeniu) powszechność i dostępność. Do usług publicznych należą m. in.: szkolnictwo państwowe, służba zdrowia, transport publiczny.

Wierzyciel to osoba fizyczna bądź prawna, u której ktoś zaciągnął dług.

Podsumowanie

Odpowiedzią na problemy zadłużenia krajów globalnego Południa (ale nie tylko ich), zasygnalizowane w cyklu filmów, wydaje się być **procedura rozwiązywania problemu długu publicznego państwa** (ang. *sovereign debt work-out procedure*). Jest to mechanizm rozwiązywania problemu zadłużenia państw (sprawiedliwy i przejrzysty), który opiera się na dziesięciu kluczowych zasadach:

1. Utworzenie organu niezależnego od wierzycieli⁴ i dłużników, np. pod auspicjami ONZ;
2. Procedura może być zainicjowana przez pożyczającego;
3. Fakt rozpoczęcia procedury powinien skutkować zawieszeniem sporu z wierzycielem i samej egzekucji długu;
4. Jeden proces, który kompleksowo odnosi się do całego problemu zadłużenia kraju;
5. Włączające uczestnictwo wszystkich zainteresowanych stron;
6. Niezależna ocena zrównoważenia długu i zasadności indywidualnych roszczeń;
7. Skoncentrowanie na zrównoważeniu długu, które stawia potrzeby ludności przed kwestiami związanymi z obsługą długu;
8. Poszanowanie międzynarodowego prawa w zakresie praw człowieka oraz kwestii realizacji międzynarodowych zobowiązań na rzecz rozwoju;
9. Przejrzystość: negocjacje i ich wyniki muszą być upublicznione;
10. Możliwość wyegzekwowania ustaleń i postanowień.

4 Międzynarodowy Fundusz Walutowy (MFW) oraz Bank Światowy (BS) nie spełniają tego wymogu.

Sugestie do zastanowienia

1. Skoro np. w Polsce zastosowanie i interpretacja prawa upadłościowego ewoluje w kierunku oddłużenia osób niewypłacalnych, dlaczego podobny mechanizm nie może być stosowany w odniesieniu do zadłużonych państw?
2. „w latach 70., w czasie kryzysu naftowego, kraje OPEC wpompowały tak wiele swoich nowo nabytych bogactw w zachodnie banki, że te miały kłopoty ze znalezieniem sensownych inwestycji. Powiedziałem o Citibanku i Chase, które rozesłały wówczas po świecie swoich gońców, aby przekonali dyktatorów i polityków w krajach Trzeciego Świata do zaciągnięcia pożyczek (nazywało się to wtedy „bankowością spekulacyjną”). Wspomniałem, że początkowo miały one skrajnie niskie stopy procentowe, które niemal natychmiast poszybowały do około dwudziestu procent wskutek rygorystycznej polityki pieniężnej Stanów Zjednoczonych na początku lat osiemdziesiątych, co w tej i następnej dekadzie doprowadziło do kryzysu zadłużenia w Trzecim Świecie. Do akcji wkroczył wówczas MFW, dając do zrozumienia, że biedne kraje, które chcą uzyskać refinansowanie swoich pożyczek, zostaną zobowiązane do porzucenia regulacji cen na podstawowe artykuły żywnościowe oraz rezygnacji z utrzymywania strategicznych rezerw żywności, a także darmowej służby zdrowia i nieodpłatnej edukacji. Wszystko to zniszczyło najważniejsze źródła wsparcia wielu najbardziej potrzebujących i najbardziej bezbronnych ludzi na świecie. Mówiłem o biedzie, przemocy, niedożywieniu, beznadziei i złamanym życiu.”⁵.
3. Patrząc na problematykę zadłużenia szerzej, warto sobie uświadomić, o czym można przeczytać m. in. na portalu [ziemia na rozdrożu](#) że to, w jakim systemie ekonomicznym żyjemy, nie jest kwestią obiektywną, ale przyjęciem pewnych modeli i założeń.

‘Stworzyliśmy system ekonomiczny, który do istnienia wymaga wzrostu. Jest tak, ponieważ jest oparty na długu.

Jak myślisz - dlaczego, kiedy wzrost gospodarczy jest zerowy, ekonomiści biją na alarm, mówiąc o recesji, zwolnieniach i bankructwach? Wydawałoby się, że brak wzrostu to stabilna gospodarka, w której każdy jest tak samo bogaty jak rok wcześniej, wytwarza się tyle samo dóbr, działa tyle samo fabryk i ma pracę taka sama liczba ludzi, za takie same pieniądze. Więc w czym problem?

W tym, że stworzyliśmy system finansowy, który jest oparty o kredyt. W przystępny sposób wyjaśnia to film "Pieniądze jako dług".

Jeśli coś zostało stworzone, to może zostać zmienione. Założenia ekonomiczne nie są prawami fizyki i nie należy tak do nich podchodzić.

5 Jest to fragment książki: Graeber, David (2017). *Dług. Pierwsze pięć tysięcy lat*, Warszawa, Wydawnictwo Krytyki Politycznej, dostępny na stronie internetowej wydawnictwa pod tytułem: [O doświadczeniu moralnego zamętu](#).

Literatura polecana:

- Chang, Ha-Joon (2016). *Żli Samarytanie. Mit wolnego handlu i tajna historia kapitalizmu*. Warszawa, Wydawnictwo Krytyki Politycznej.
- [Chudzyński, Jan \(2019\). *Zadłużenie a walka z ubóstwem. Finansowanie rozwoju*, Instytut Globalnej Odpowiedzialności.](#)
- [Stiglitz, Joseph \(2013\). *Sępy zwyciężyły z dłużnikami* \[w:\] *obesrwatorfinansowy.pl*, 10.09.2013.](#)
- [Wojtalik, Marcin \(2018\). *Problem zadłużenia krajów globalnego Południa. Wprowadzenie*, Instytut Globalnej Odpowiedzialności.](#)

Warto zapoznać się z następującymi infografikami:

- [Gdzie są pieniądze na rozwój krajów ubogich.](#)
- [Jak się tonie w długach. Porównanie perspektywy osoby indywidualnej i kraju ubogiego.](#)
- [Czego nie wiecie o długach na świecie.](#)

Licencja Creative Commons - Publikacja jest dostępna na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa 4.0 Międzynarodowe. Pewne prawa zastrzeżone na rzecz Instytutu Globalnej Odpowiedzialności (IGO). Utwór powstał w ramach programu polskiej współpracy rozwojowej realizowanej za pośrednictwem MSZ RP w roku 2018. Zezwala się na dowolne wykorzystanie utworu, pod warunkiem zachowania ww. informacji, w tym informacji o stosowanej licencji, o posiadaczach praw oraz o programie polskiej współpracy rozwojowej. Treść licencji jest dostępna na stronie: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/legalcode.pl>

Projekt współfinansowany w ramach polskiej współpracy rozwojowej Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP. Publikacja wyraża wyłącznie poglądy autorki i nie może być utożsamiana z oficjalnym stanowiskiem Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP.

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej. Za treści wyrażone w tym materiale odpowiada wyłącznie poglądy autorki. Opinie te w żadnym wypadku nie wyrażają oficjalnego stanowiska Unii Europejskiej.

Zrealizowane w ramach przedsięwzięcia Citizens for Financial Justice.